
METODICA PREDĂRII LIMBILOR

OBSERVAȚII ASUPRA EXAMENELOR DE LIMBA ROMÂNĂ DIN SESIUNEA IUNIE 1954

DE

SORIN STATI

Începutul fiecărui an școlar cere profesorilor noștri o conștiincioasă analiză a muncii lor anterioare și a metodelor pedagogice folosite, pentru a găsi metode noi și a le perfecționa pe cele vechi, a lichida lipsurile constatate și a continua activitatea la un nivel calitativ superior. Dar valorificarea experienței dobândite într-o perioadă de muncă anterioară se întemeiază în primul rînd pe examinarea critică a rezultatelor obținute. Examenele, care au tocmai rolul de a concretiza aceste rezultate pentru procesul de învățămînt, sînt o oglindă fidelă a felului cum s-a desfășurat munca didactică în decursul unui an școlar.

Pentru aceste considerente aducem acum în discuție unele aspecte de la examenele din sesiunea iunie a.c., subliniind realizările și deficiențele pe care colaboratorii noștri le-au constatat la Liceul de băieți nr. 4 și la Universitatea «C. I. Parhon» din București. Datele culese sînt desigur insuficiente și ele nu pot da decît o imagine parțială a procesului predării limbii romîne în școlile noastre. Organizarea acestei cercetări, care continuă o cercetare similară desfășurată în anul trecut, se încadrează în preocupările de metodică a predării limbilor, problemă care se bucură tot mai mult de atenția lingviștilor.

Astăzi examenele nu mai sînt o sperietoare pentru elevi. Recapitulările făcute din timp, atenția și grija profesorului, îi fac pe elevi să aștepte cu încredere examenele și să răspundă bine gîndit, clar, fără șfială. De aceea tocmai, examenele capătă un aspect sărbătorec, lucru pe care l-am putut constata și la clasele de care ne-am ocupat. Elevii își iubesc limba și învață să-i valorifice posibilitățile expresive. Studiul gramaticii, subapreciat și teoretic și practic în șcala bur-

gheză, se bucură astăzi de tot mai multă atenție. Importanța însușirii limbii române — neprețuit mijloc de înțelegere reciprocă între toți oamenii muncii din țara noastră, în opera de construire a socialismului și importantă pîghie în opera de educație comunistă a tinerei generații — e mereu prezentă în conștiința cadrelor noastre didactice. În spiritul politicii duse de Partidul Muncitoresc Român și de guvern, concretizată prin reforma învățămîntului din 1948, la sesiunile Academiei R.P.R. din martie și iulie 1951, precum și la Congresul învățătorilor (aprilie 1952) au fost formulate precis sarcinile predării limbii române, punîndu-se un accent deosebit pe studierea gramaticii. Justețea acestei orientări a fost și este pe deplin confirmată de practică.

Problema nu poate fi însă considerată rezolvată. În unele școli persistă rămășițe ale vechii concepții despre gramatică — ansamblu greoi și inutil de reguli și paradigme — și se dă literaturii o importanță exclusivă. Pe de altă parte, din cauză că atîta vreme a lipsit un tratat științific de gramatică a limbii române, caracterul unitar al predării a avut mult de suferit, clasificările și definițiile dînd loc la numeroase confuzii. În sfîrșit, se simte nevoia de cadre didactice cu o calificare corespunzătoare, înarmate cu concepția marxist-leninistă despre limbă și societate; la clasele a V-a — a VII-a, mai ales, predau adesea profesori cu altă specialitate sau cu studii superioare insuficiente.

Succesele și perspectivele de continuu progres nu trebuie să ne facă să trecem cu vederea greutățile și lipsurile amintite. Datorită lor, nivelul de cunoștințe gramaticale lasă încă de dorit, uneori. Iată un exemplu concludent: un elev din clasa a X-a C are de analizat o frază care conține o condițională introdusă cu «dacă». Fiindcă elevul nu poate defini propoziția pe care o are în față, profesorul îl ajută: — «Tradu în franțuzește!» Elevul traduce și răspunde corect! E într-adevăr cu totul regretabil ca un elev să cunoască mai bine gramatica unei limbi străine decît gramatica romînă. (Întîmplarea s-a repetat la examenul clasei a X-a B.)

ÎNVĂȚĂMÎNTUL ELEMENTAR

Pentru clasele I—a IV-a programa prevede că «limba romînă este obiectul principal de studiu». Conform instrucțiunilor Ministerului, anul trecut a dat examen la limba romînă numai clasa a IV-a. Este clasa în care se predau și se fixează toate cunoștințele elementare de gramatică; de temeinica lor însușire depinde bunul mers al învățămîntului în anii următori. Repetarea și adîncirea ulterioară a materiei nu se poate face decît presupunînd că absolvenții ciclului elementar au aceste cunoștințe de bază. Lucrul acesta se realizează cu tot mai mult succes în școlile noastre și peste cîțiva ani desigur nu vor mai exista elevi care la examenul de maturitate să nu recunoască predicatul unei propoziții (cum s-a întîmplat la clasa a X-a C).

Biletele de examen cuprindeau trei subiecte, din care două de gramatică. Majoritatea elevilor s-a prezentat foarte bine, răspunsurile dovedind că, în general, cunoștințele n-au fost însușite mecanic. Învățătoarea îi ajută pe elevi și e în același timp foarte exigentă, corectînd imediat greșelile de exprimare. Merită să fie relevat faptul că se dă o deosebită atenție exemplelor personale, combătîndu-se tendința de a formula propoziții schematice, șablon. (Un exemplu de felul «calul fugе repede» nu satisface pe examinatoare, care cere o propoziție mai amplă, exprimînd o idee interesantă.)

Ca principiu metodic, elevii trebuie obișnuiți încă de la această vîrstă să nu separe mecanic morfologia de sintaxă, după o tradiție neștiințifică, dar încă trainică în unele școli. Indiciul însușirii gramaticii este pentru elevii clasei a IV-a interpretarea justă a formelor flexionare, formularea corectă a întrebărilor în analiza morfologică și sezișarea rapidă a legăturilor dintre cuvinte. Pentru a afla la ce caz se află un nume se recomandă cercetarea funcției numelui în propoziția dată, imbinînd astfel analiza morfologică cu cea sintactică.

Clasa de care ne ocupăm a atins acest nivel, cu rezerva că la analiza sintactică s-a alunecat cîteodată spre schematism și simplificare excesivă: nu se întrebă niciodată de ce fel este complementul din propoziția analizată, iar cînd complementul era determinat la rîndul său de alte cuvinte, întreaga sintagmă era considerată complement. Procedeu este fără îndoială greșit: În primul rînd pentru că programa prevede predarea celor trei feluri de complemente; în al doilea rînd, pentru că elevii rămîn cu o noțiune prea îngustă despre atribut (considerînd că atributul determină numai un substantiv în funcție de subiect).

O altă greșeală de metodă pe care am putut-o constata este că analiza pornea întotdeauna de la subiect; elevii nu au clar în minte că într-o propoziție *predicatul* este elementul esențial, după care se face orientarea în analiza sintactică.

Mai mult decît la oricare altă clasă, este cazul aici să se accentueze asupra însușirii deprinderilor ortografice. Greșelile ortografice continuă să formeze o problemă serioasă în toate școlile noastre, de la învățămîntul elementar la ultimii ani de facultate. Se impune sporirea numărului de dictări, de exerciții, evitarea fluctuațiilor, a diferențelor de ortografie între profesori. Profesorii care predau alte obiecte decît limba romînă sînt datori să acorde și ei atenție felului în care sînt redactate lucrările scrise la obiectele pe care le predau. Nu trebuie tolerate unele greșeli de ortografie («greșeli» față de vechile norme) sub motivul că elevii vor învăța peste un an noile norme ortografice și că nu e bine să-și întipărească în minte grafiile vechi.

Rigurozitatea corectării lucrărilor scrise trebuie să fie aceeași la clasele mici ca și la cele mari. La clasa a IV-a, proba scrisă a constat exclusiv din dictare, ceea ce arată că Ministerul consideră esențială verificarea cunoștințelor de ortografie și de gramatică ale elevilor care termină învățămîntul elementar. La Liceul de băieți nr. 4 din București, învățătoarea, subestimînd desigur problema, a corectat cu destulă superficialitate lucrările scrise. Elevi notați cu 4 și 5 scriu:

pervazu, nui, du-mirit, a sfîrli (= a azvîrli), aceeaş, mîinele, şi-şi, adună (virgulă între subiect şi predicat!), brîci (= brînci) etc. etc. — toate aceste greşeli nu au fost corectate.

Pentru a forma la elevi deprinderile ortografice necesare, se recomandă folosirea unor metode cît mai variate, cum ar fi *analiza ortografică* (dictarea unui text care a fost în prealabil analizat din punct de vedere ortografic), *scrierea din memorie* a unei poezii sau fragment de proză (care ridică probleme de ortografie), *dictări prin selecţionare* (scrierea unei serii de cuvinte care conţin acelaşi semn ortografic) etc. Experienţa dovedeşte că astfel de exerciţii, oricît de simple ar părea, sînt foarte necesare şi la clase mai mari.

EXAMENUL DE MATURITATE

Studiul limbii romîne în clasele ciclului mediu capătă o mare importanţă dacă ţinem seama că, în aceşti ani, se desăvîrşeşte însuşirea cunoştinţelor absolut necesare unui viitor student sau unui absolvent care urmează să intre în producţie.

Examenul de maturitate are scopul să verifice cunoştinţele de literatură şi gramatică dobîndite în această perioadă. În realitate însă, biletele cuprindeau — conform instrucţiunilor Ministerului Învăţămîntului — două subiecte de literatură (numai materia studiată în ultimul an, clasa a X-a, respectiv a XI-a) şi un subiect de gramatică (analiza unei fraze, adică nici măcar materia unui an întreg). Această limitare ni se pare cu totul nepotrivită şi ea transformă examenul de maturitate într-un simplu examen de absolvire a unei clase. A cere unor elevi, care au repetat în decursul anului întreaga morfologie şi sintaxă şi au căpătat noţiuni de lingvistică generală, numai să despartă o frază în propoziţii — ni se pare o minimalizare a importanţei gramaticii şi a examenului însuşi. Dacă adăugăm la aceasta şi faptul că textele propuse pentru analiză erau, cele mai multe, foarte uşoare, putem afirma că examenul de maturitate dat de absolvenţii claselor a X-a şi a XI-a nu s-a desfăşurat, din acest punct de vedere, la nivelul corespunzător.

Din cele două subiecte de literatură, primul are un caracter mai general, priveşte o problemă de ansamblu, iar al doilea are un caracter mai limitat. Iată exemple de îmbinare izbutită a celor două subiecte: Figura lui Bălcescu în literatura de după 23 August şi Analiza romanului « Răscoala » de Rebreanu. Caracteristicile operei lui Hogaş şi Analiza poemului « Lazăr de la Rusca » de Dan Deşliu. La majoritatea claselor, examenul a reflectat cunoştinţe temeinice în domeniul literaturii noastre şi al literaturii ruse şi sovietice, orientare ideologică şi politică justă, uşurinţă în exprimare. De pildă, în clasa a XI-a B, un elev care analizează eroul principal din « Neamul Şoimăreştilor » de M. Sadoveanu, urmăreşte pe erou şi în alte romane ale scriitorului. Un altul tratează despre poezia lui A. Toma « Popor, izvor renăscător », exemplificînd mereu cu versuri pe care le ştie pe dinafară. Cîţiva elevi vorbesc clar şi documentat despre pro-

blema tipicului, a cosmopolitismului în artă, despre curente decedente din literatura noastră înainte de 23 August etc.

În timpul anului și la examene, profesorii trebuie să găsească metode cât mai variate și mai atrăgătoare pentru a realiza o legătură între problemele de limbă și de literatură. Elevii vor recunoaște astfel, cu ușurință, după particularitățile stilistice și de conținut, autorul și chiar opera din care a fost extras textul propus pentru analiza gramaticală (clasa a X-a C). În bilete trebuie să figureze și subiecte care pun probleme de limbă literară (nu am găsit decât unul singur la Liceul nr. 4: Măiestrie artistică în opera lui Sadoveanu). În general elevii sînt tentați să reducă problema măiestriei artistice la chestiuni de limbă, ceea ce denotă că profesorii nu le-au dat în timpul anului îndrumările necesare. Problema limbii literare, a stilului individual, a măiestriei artistice ar putea forma obiectul unor discuții rodnice la cercurile pedagogice sau literare.

Un alt aspect al felului cum trebuie să se îndeplinească studiul literaturii cu cel al gramaticii este formarea unei exprimări literare, clare și precise, a elevilor. Pentru îmbogățirea vocabularului și cîștigarea corectitudinii și eleganței în vorbire, profesorii de la liceul de care ne ocupăm au îndrumat cu atenție lucrările elevilor, i-au stimulat să citească în întregime operele studiate. La examene s-a constatat că elevii citiseră opera pe care o discutau, că nu repetau mecanic fraze din maculator. În privința exprimării, nivelul s-a dovedit satisfăcător mai ales la clasa a XI-a B (în special elevii care au tratat subiectele « Tudor Șoimaru și lupta lui », « Țăranul în opera lui Sadoveanu » etc.). Unele greșeli ca « Propoziție complectivă », « Acest lucru mă dovedește că... », « Locale » (= pl. de la *local*), « Construitor » (= constructor), « Ipocrizie fâțișă » etc. sînt excepții destul de rare. Nu se combate însă destul de energic și consecvent frazeologia și șablonul, care duc uneori la exprimări ridicole: « Scriitorii trebuie să se inspire din popor » sau « Opera lui Sadoveanu își trage rădăcina din seva poporului » (clasa a X-a C).

După cum am arătat mai sus, subiectul de gramatică a constatat exclusiv din analiza unei fraze. Am putut observa că răspunsurile sînt corecte de cîte ori textul e foarte ușor, ceea ce s-a întîmplat cu majoritatea билетelor. Cea mai mică dificultate provoacă ezitări, confuzii, greșeli grosolane. Se vorbește despre « complectivă de scop », se confundă cauzala cu finala (... *că mai este multă cale* e considerată propoziție finală), subiectiva cu predicativa (în *Păreau că tremură* se spune că *tremură* este o propoziție subiectivă) etc. Chiar dacă elevul delimitează just propozițiile, adesea nu știe ce întrebări trebuie puse și la care cuvinte din regentă se referă ele.

Față de aceste grave erori și deficiențe, examinatorii au adesea o atitudine pasivă, nu lămuresc lucrurile pe loc, pentru a risipi confuziile, și adesea elevul pleacă de la examen fără să știe de ce răspunsul său a fost apreciat ca insuficient.

Lucrările scrise confirmă aprecierile noastre critice asupra nivelului cunoștințelor de gramatică ale elevilor și asupra lipsei de exigență a profesorilor. Judicios

redactate din punctul de vedere al conținutului, cu o compoziție bună, lucrările dovedesc că mulți elevi au citit în întregime operele pe care le discută, că nu le cunosc numai din Antologie. Valoarea lucrărilor este însă întunecată de numărul mare de greșeli gramaticale și, mai ales, ortografice (romanul « Mitrea Cocor » a maestrului Sadoveanu, să sfârșiască, pentru ai reliefa mai bine caracterul etc.). Elevul Cazan Iuliu, din clasa a X-a C, creează cuvintele *promovator*, *haotism*, pluralele *misticisme*, *primitivisme*.

La aceste greșeli « de formă » se adaugă, mai ales la clasa a X-a C, numeroase exprimări confuze sau chiar greșite din punct de vedere ideologic. Cităm numai câteva: « Apariția curentelor decadente se poate explica prin una din părțile pozitive ale lucrărilor lui Ibrăileanu, în care acesta, (virgula!) stabilește esența de clasă a literaturii » (Dolmaian Krikor). « Lupta între vechi și nou nu se dă numai între două clase sociale cu interese diferite ci mai ales în sînul aceleiași clase » (Kellman Alex.). Pentru Iorgulescu Dan « împrejurări tipice » înseamnă « personajii tipice în situații tipice » etc. etc.

Faptul că elevii sînt examinați de profesorul care le-a predat în cursul anului asigură condițiile unei notări juste și evită timiditatea elevilor. Aceasta nu înseamnă însă că profesorul nu trebuie să fie exigent la examen, bazîndu-se la notare numai pe situația din timpul anului. Socotim că, prin felul cum s-a desfășurat, examenul la clasa a X-a C (prof. Luca) a fost o simplă formalitate. Fiecare elev era lăsat să vorbească în medie cinci minute, astfel încît după câteva fraze i se spunea să treacă la subiectul următor. Despre « Limba operei lui Mihail Sadoveanu » elevul apucă doar să spună că se remarcă prin regionalisme. La subiectul « Literatura minorităților naționale din țara noastră », elevul înșiră patru nume de scriitori și tot atîtea titluri. Comisia justifică această examinare telegrafică prin faptul că profesorul își cunoaște elevul din timpul anului, ceea ce ar însemna, implicit, că examenul este inutil.

Există, desigur, motive întemeiate care explică unele aspecte negative de la examenele de maturitate din iunie a. c.: lipsa manualelor de literatură, a unei culegeri de exerciții pentru clasele a VIII-a—a XI-a. Toate acestea, ca și lipsurile din pregătirea anterioară a elevilor, faptul că profesorii nu folosesc deajuns metodele pedagogiei sovietice și discuțiile la cercurile pedagogice, sînt însă dificultăți care pot și trebuie să fie înlăturate. Studierea limbii romîne trebuie să atingă cît mai curînd nivelul cerut de sarcinile revoluției culturale din țara noastră.

ÎNVĂȚĂMÎNTUL SUPERIOR

Practica a arătat că ultimele serii de absolvenți ai școlilor medii intră în facultăți mai bine pregătite în privința limbii romîne, decît înainte de reforma învățămîntului. Mai ales absolvenții liceelor dau lucrări scrise redactate, în general, mai corect; se fac tot mai multe progrese în evitarea frazelor șablon, a

superficialității. Pentru viitoarele cadre didactice care se formează în universități, folosirea corectă a limbii e o condiție indispensabilă. Programul de studii în facultățile de filologie e mereu îmbunătățit pe baza experienței învățămîntului superior din Uniunea Sovietică, se țin cursuri interesante și utile de limba română contemporană, gramatică istorică, dialectologie, lingvistică, istoria limbii literare etc. Predării limbii române la aceste facultăți urmează să i se consacre însă cît de curînd un articol deosebit. Ceea ce vrem să subliniem aici este jumetea măsurii luate de Ministerul Învățămîntului, aceea de a introduce studiul gramaticii și la alte facultăți care pregătesc cadre didactice (istoria, pedagogia).

În anul I al acestor facultăți se predă un curs de gramatică a limbii române, care cuprinde expunerea sistematică a morfologiei și sintaxei. Principalul scop urmărit e corectitudinea exprimării în scris și oral a studenților, iar pentru viitorii absolvenți ai facultății de pedagogie sînt necesare și cunoștințe teoretice numeroase.

Examenele din iunie au arătat utilitatea introducerii acestui curs, prin realizările și deficiențele deopotrivă de semnificative. În anul I al facultății de pedagogie studenții se prezintă în general bine pregătiți, ei pot analiza corect un text și dau răspunsuri bune la chestiunile teoretice. Profesorul, conf. univ. M. David, a avut de luptat cu o lipsă a programei: nu sînt prevăzute ore de seminar. Un curs teoretic de gramatică, fără aplicații practice, creează mari dificultăți studenților și nu-și poate atinge scopul.

La un nivel satisfăcător se prezintă lucrările scrise, în care li s-a dat studenților să trateze două subiecte, unul de teorie, iar celălalt de aplicații practice (Analiza sintactică a unui text din Odobescu și Conjunțiile coordonatoare). Lucrări de acest fel sînt deosebit de utile și trebuie folosite și în timpul anului, sub formă de lucrări de control.

Rezultate slabe au obținut studenții din anul I de la facultatea de istorie. La proba scrisă, puțini au tratat și subiectul de teorie « Complementele circumstanțiale », invocînd lipsa de timp. Analiza sintactică, deși foarte ușoară, a dat naștere la numeroase confuzii și greșeli. Studenții nu folosesc noua ortografie, nu cunosc bine terminologia gramaticală, iar la examenul oral răspunsurile au fost cu totul nesatisfăcătoare.

Această situație denotă lipsuri serioase în felul cum a fost predat cursul, denotă că profesorul (Gh. Orzea) n-a reușit să trezească interesul studenților pentru gramatică. Studenții n-au fost deprinși să formuleze logic o definiție, iar problemele mai dificile (subordonatele condiționale, distingerea cauzalelor de finale, subordonatele atributive) n-au fost explicate îndeajuns, așa cum au arătat numeroase confuzii din răspunsuri.

La necunoașterea elementelor de gramatică se adaugă grave lipsuri de cultură generală. Astfel, un student nu recunoaște o frază celebră din « Scrisoarea a III-a » de Eminescu, pe care o are de analizat. Alt student dă ca exemplu de substantiv propriu devenit comun *volt*, fiindcă vine de la . . . Voltaire!

În alcătuirea subiectelor, examinatorul a căutat ca ele să cuprindă întregul material studiat, iar atunci cînd studentul nu cunoștea subiectul, intervenea cu întrebări ajutătoare, apela la exemple.

Ca să se evite pe viitor aceste lipsuri, Ministerul Învățămîntului trebuie să examineze cu toată seriozitatea problema seminariilor la cursurile de gramatică a limbii romîne care se țin la facultăți de specialități diferite. Pe de altă parte, profesorii sînt datori să depună cît mai mult interes față de studenții acestor facultăți, să se intereseze îndeaproape de nivelul de cunoștințe cu care aceștia vin de la școlile medii, de dificultățile gramaticale pe care le întîmpină, să organizeze cu cît mai mult folos pedagogic orele de consultații. Prelegerile trebuie să fie vii, atrăgătoare, să se oprească numai asupra lucrurilor esențiale și să insiste cît de mult asupra problemelor dificile sau care se pretează de obicei la greșeli. Exemplificări bogate din literatură și presă, în afară de lămurirea chestiunilor teoretice, trebuie să combată cu succes greșelile curente.

Am insistat în constatările noastre ceva mai mult asupra aspectelor negative. Fără îndoială că tendințele de subapreciere a gramaticii, acolo unde se ivesc, trebuie să ne preocupe în primul rînd, pentru a le combate. Însușirea limbii romîne de către toți cetățenii Republicii Populare Romîne este o sarcină care capătă astăzi o tot mai mare importanță și nu ne este îngăduit să trecem cu vederea orice frînează munca didactică în acest sector.

Esențialul este că aceste lipsuri, deși frecvente, nu sînt tipice, că ele reprezintă vechiul, care cedează tot mai mult terenul în fața noii atitudini față de limbă, în general, și gramatică în special. Succesele obținute trebuie mereu dezvoltate, pentru ca greșelile de gramatică, de ortografie, de ortoepie, de stil să apară tot mai sporadic, să fie tot mai puțin grave și semnificative.

*Articol redactat pe baza materialului cules de pe teren
de un colectiv de colaboratori ai Institutului
de lingvistică din București*